

УДК 371.134:811(07)

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ – ОСНОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Віта Кириченко,

викладач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання

Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

Розглянуто роль культурно-дозвіллевої діяльності майбутніх учителів-філологів у збереженні культурно-мистецької спадщини України. На основі аналізу понять «культура», «дозвілля», «діяльність» запропоноване визначення культурно-дозвіллевої діяльності студентів. Увага акцентується на ролі української літератури та позааудиторної роботи у становленні майбутніх педагогів.

Ключові слова: культура, дозвілля, діяльність, культурно-дозвіллева діяльність студентів.

The role of cultural and recreational activity of future teachers-philologists in the preservation of cultural and artistic heritage of Ukraine was examined. On the bases of analysis of such concepts as: «culture», «entertainment», «activity» was proposed definition of cultural and recreational activity of students. Attention was paid to the role of Ukrainian literature and extracurricular work in the development of future teachers.

Key words: culture, leisure activities, cultural and recreational activity of students.

Реформування освіти в Україні вимагає пошуку шляхів якісного вдосконалення виховання студентської молоді. Розв'язання цього завдання неможливе без переосмислення традиційної теорії і практики виховного процесу, ґрунтовного дослідження вітчизняних та зарубіжних педагогічних традицій, аналізу сучасних досягнень психолого-педагогічної науки.

Основні засади державної політики у сфері виховання визначені Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», Сімейним Кодексом України, а також Законом «Про виховання дітей та молоді».

Особливої уваги вимагає організація дозвіллевої діяльності молоді, яка вже у найближчому майбутньому буде брати активну участь у соціально-економічному, політичному і культурному житті українського суспільства.

Участь у ній не тільки сприяє підвищенню якості теоретичних знань, а й підготовці їх до активної практичної діяльності, розвитку творчої особистості.

З-поміж стратегічних напрямів модернізації національної системи освіти, окреслених у Законах України «Про освіту», Концепції національного виховання та Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, одним із актуальних постає завдання щодо формування сучасного культурного дозвілля України, відродження, утвердження і подальшого розвитку національної системи культурно-дозвіллевої діяльності підростаючого покоління.

Зокрема, у «Законі про освіту» стаття 26 «Основні завдання вищого навчального закладу» зазначено: «б) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів; 7) збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства; 8) поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян...» [6].

Змістовне дозвілля є сферою розкриття творчого потенціалу особистості, провідною метою діяльності навчальних закладів та сприяє створенню сприятливого культурного середовища для самореалізації і творчого розвитку особистості, формуванню національної самосвідомості і громадянських якостей, культури особистості (моральної, політико-правової, естетичної, екологічної, інформаційної, комунікативної, культури побуту, спілкування тощо), стимулюванню творчих, розважально-ігрових, спортивно-оздоровчих та інших соціально і особистісно конструктивних видів діяльності.

Усе вище перераховане становить те, чим живе людина та реалізується у мовно-культурних вимірах, парадигмах, орієнтованих на соціальні чинники, ментальні категорії буття.

Зупинимося детальніше на визначенні термінів «культура», «дозвілля», «діяльність» у довідковій та науковій літературі.

Дефініція «культура» у довідковій літературі розглядається як «вся сукупність досягнень людства в історично визначеному рівні розвитку суспільства і людини, виражена в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях» [8, с. 87].

Етимологія поняття «культура» відповідає латинському «cultura» (обробка, вирощування, доглядання, поліпшення), що початково означало рільницьку, хліборобську працю, а потім поширилось на інші сфери людської життєдіяльності, в тому числі на розвиток, ушанування (культ), виховання, навчання самої людини [7].

У словнику В. Даля «дозвілля» тлумачиться як «вільний час, гуляння, вільний від справ час, забави, заняття для відпочинку» [5, с. 495]. В «Етимологічному словнику» М. Шанського «досуг» - «вміння, особливо добра якість..., вільний час, відпочинок, як наслідок виконаної роботи у результаті досягнення чогось» [10, с. 176 – 177].

Науковці визначають поняття «дозвілля» передусім як «частина позаробочого часу, що лишається у людини після виконання непорушних

позавиробничих зобов'язань (прихід на роботу та з роботи, сон, приймання їжі та інші види побутового обслуговування)» [4, с. 468] або як «вільний від роботи час» [1, с. 14]. При цьому очевидно, що поняття «дозвілля» нерідко ототожнюється з терміном «вільний час» який розглядається як «частина позаробочого часу (в межах календарного фонду), що залишається після необхідних витрат часу на задоволення потреб людини» [1, с. 36].

У «Педагогічному словнику» С. Гончаренка дефініція «діяльність» подається як «спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни». Універсальним предметом діяльності є природа й суспільство, результатом – олюднена природа [2, с. 98].

Таким чином, культурно-дозвіллеву діяльність можемо розглядати як діяльність, яка триває у вільний від навчання або роботи час, стає способом існування людини та спрямований на розвиток, виховання і навчання особистості.

Н. Сергєєва стверджує, що перспективи становлення особистості значною мірою визначаються специфічними соціокультурними умовами, сформованими століттями історичного розвитку. Дослідниця підкреслює, що одна з головних цілей сучасної вищої освіти полягає в тому, щоб засобами морально-естетичного виховання, соціалізації й інкультурації (залучення індивіда до культури), відновити соціальне нормонаслідування і порушену культурно-історичну і національну самоідентифікацію, тим самим мобілізувавши здібності студентів до позитивної, культурної творчості, що поєднує інновації і традиції [9, с. 150].

Отже, підготовка майбутніх учителів-філологів до організації культурно-дозвіллевої діяльності буде успішною за умови її здійснення на засадах українознавства. Вважаємо, що опануванню народними нормами культурного дозвілля, звичаями і традиціями, виробленню практичних умінь і навичок здійснювати їх аналіз, використовувати в навчально-виховному процесі сприяють заняття з української літератури. На матеріалі художньої літератури формується світогляд сучасної молоді, його культура, художній смак, виховується національна психологія та національне світосприймання.

Вітчизняна література містить величезний фактичний матеріал з українознавства, у першу чергу це стосується світогляду та побуту нашого народу, і, безпосередньо традиційного дозвілля молоді. М. Грушевський підкреслював особливу роль української літератури в галузі освіти, оскільки в ній сконцентровані не тільки твори вітчизняних митців, але й історія, філософія, мистецтво, світогляд, духовність нашого народу, його виховні, естетичні та моральні ідеали, які розкриваються через літературні образи [3, с. 26 – 48].

Значною кількістю українознавчого матеріалу наповнена давня українська література (X–XVIII ст.). Твори давньої літератури – апокрифічні сказання, літописи, повчання сприяють формування найкращих людських якостей – доброти, справедливості, любові, чесності, милосердя. Під час вивчення «Слова о полку Ігоревім» формується образ позитивного героя, а також ідеал жінки-матері, в основі якого лежать жіночі образи творів. Апокрифічна література тих

часів дає можливість студентам ознайомитися із морально-християнськими та педагогічними поглядами письменників Х – XVIII ст.

Стосовно літератури інших періодів, ми виокремили твори С. Васильченка, І. Карпенка-Карого, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, М. Коцюбинського, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, Ан. Свидницького, М. Старицького, М. Стельмаха, Лесі Українки, Т. Шевченка та інших, у яких досить часто знаходимо інформацію про традиційне дозвілля українців.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини викладачами кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання розроблено модель підготовки майбутніх учителів-філологів, невід'ємною складовою якої є позааудиторна робота зі студентами. Організація культурної-дозвілдової діяльності майбутніх учителів-філологів – це спеціально організована система навчальних, і виховних заходів, спрямованих на поглиблення і розширення знань, умінь і навичок, отриманих у процесі навчання, формування творчих здібностей, наукових інтересів та інших умінь і навичок, які можуть бути використані у подальшій професійній діяльності.

З цією метою започатковано роботу студентського фольклорного наукового товариства імені Хрисанфа Ящуржинського, майстер-класів «Театр Слова» та «Український рушник», народного аматорського колективу «Софія», театру-студії «Вервечка», літературної студії ім. М. П. Бажана.

Студенти-учасники фольклорного наукового товариства імені Хрисанфа Ящуржинського у процесі діяльності займаються науково-дослідною та пошуковою фольклористичною або етнографічною діяльністю, яка розпочинається на I курсі і триває до кінця навчання у ВНЗ. Також молодь займається писанкарством, знайомляться з народними виконавцями (з цією метою запрошуються народні колективи, кобзарі, лірники) тощо. Систематично проводяться зустрічі з вітчизняними та зарубіжними науковцями – дослідниками народної культури.

Учасники майстер-класу «Театр Слова» не тільки беруть участь у всіх масових заходах, що проводяться в університеті, на факультеті, але й розвивають особисті інтелектуально-креативні здібності, оволодівають мистецтвом красномовства, набувають вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в різноманітних ситуаціях спілкування, формують власний ораторський стиль.

Робота майстер-класу «Український рушник» допомагає студентам у знайомстві з традиціями, звичаями та символікою українського вишивкарства, здобувають знання щодо виготовлення вишиваних виробів (робота проводиться поетапно, на першому етапі студенти вчать вишивати серветку (I курс) наприкінці навчання – рушник та сорочку (IV курс)), знайомляться з досвідом народних майстринь України.

Діяльність учасників народного аматорського колективу «Софія» та театру-студії «Вервечка» спрямована на фіксацію, дослідження та відтворення фольклорних творів. Студенти займаються пошуковою фольклористичною

діяльністю, збираючи народні пісні, ігри, обряди, танці та відтворюють їх на сцені.

Варто підкреслити, що студенти беруть активну участь у масових заходах, у тому числі українознавчого спрямування: вечорах, виставах, конкурсах, зустрічах з науковцями, народними майстрами, акторами, письменниками та поетами, народними виконавцями тощо.

Крім того, майбутні вчителі-філологи займаються пошуково-дослідною фольклорною та етнографічною діяльністю. Щороку студенти I курсу проходять фольклорну практику, одним з етапів практики є проведення українознавчого свята у селі (місті, поселенні міського типу) – місці проходження практики. Таким чином молодь отримує досвід організації дійства – від підготовки та написання сценарію до його втілення на сцені, створення костюмів, розподілу ролей, вивчення текстів тощо.

Таким чином, організована культурно-дозвіллева діяльність майбутніх учителів-філологів сприяє всебічному осмисленню і введенню в активний обсяг усієї повноти культурно-мистецької спадщини України; збиранню, збереженню, дослідженню та відтворенню найкращих зразків національної культури; проведенню виставкової, популяризаційної діяльності, пов'язаної з вивченням і відродженням українського мистецтва.

Література

1. Говорун Т.В. Час нашого дозвілля. – К.: Політвидав, 1986. – 86 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Грушевський М. Історія української літератури / М. Грушевський / Українська література в системі українознавства : Посібник / Укл. Кононенко П. П. – К. : НДІУ, 2004. – 300 с.
4. Грушин Б. А. Свободное время: Актуальные проблемы. – М.: Мысль, 1967. – 175 с.
5. Даль В. Толковый словарь живаго великоруського языка / В. Даль. – Сп-Б., М.: Изданіе книгопродавца-типографа М. О. Вольфа, 1880. – 723 с. – с. 495.
6. Закон про освіту № 1556-VII від 01.07.2014
7. Могильний А. П. Культура і особистість: [Монографія]. – К.: Вища шк., 2002. – 303 с.
8. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий. – М.: Издательский центр ИЭТ, 2013. – 268 с.
9. Сергеева Н. В. Виховний потенціал надбань традицій народної культури / Н. В. Сергеева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – № 3 (50). – 2012. – С. 143 – 151.
10. Этимологический словарь русского языка / Под ред. Н. М. Шанського. – Изд-во Московского ун-та, 1973. – 303 с.